

L'ALMADRAVA DE L'HOSPITALET DE L'INFANT

Paradigma de les almadraves catalanes
en època moderna

Les Nostres Arrels • 14

**L'ALMADRAVA
DE L'HOSPITALET DE L'INFANT
PARADIGMA DE LES ALMADRAVES CATALANES
EN ÈPOCA MODERNA**

Judit Vidal Bonavila

Cossetània
EDICIONS

Primera edició: juny de 2019

© del text: Judit Vidal Bonavila

© d'aquesta edició: Ajuntament de Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant
i Cossetània Edicions

Editen:

Ajuntament de Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant
C. Alamanda, 4 • 43890 L'Hospitalet de l'Infant
Tel. 977 823 313 • Fax 977 823 900
cultura@vandellos-hospitalet.cat • www.vandellos-hospitalet.cat

9 Grup Editorial / Cossetània Edicions
C. de la Violeta, 6 • 43800 Valls
Tel. 977 602 591
cossetania@cossetania.com • www.cossetania.com

Fotografia de la coberta: Jordi Pérez Vendrell

Disseny i composició: 3 x Tres

Impressió: Anfigraf

ISBN: 978-84-9034-843-7

DL T 643-2019

Índex

PRESENTACIÓ, <i>per Alfons Garcia</i>	7
PRÒLEG, <i>per Josep Fàbregas</i>	9
INTRODUCCIÓ	13
Localització geogràfica de les pesqueres al Mediterrani	16
Recorregut històric de les almadraves	19
L'ART DE L'ALMADRAVA	31
La tonyina	31
Tipologia d'almadraves.....	35
Parts d'una almadrava	40
La matança.....	42
L'APLICACIÓ DE LES ALMADRAVES A CATALUNYA	45
L'arribada de les almadraves de <i>monteleva</i>	48
L'ALMADRAVA DE L'HOSPITALET DE L'INFANT.....	55
La baronia d'Entença i els ducs de Cardona	57
Origen i rendes de l'hospital medieval.....	58
Una almadrava al coll de Balaguer	62
Condicions per calar l'almadrava	78
Edificis de l'estructura logística.....	80
El material	86
La flota pesquera.....	90
La societat i els treballadors	93

Índex

L'economia de l'almadrava	98
La comercialització i consum de tonyina.....	104
L'almadrava del cap de Terme.....	119
ALTRES ALMADRAVES CATALANES.....	125
Les almadraves del Principat.....	125
Les almadraves catalanes en el context mediterrani	134
LES SALINES I EL SALAÓ.....	141
Les salines	141
El salaó.....	144
LA INCERTESA DEL NEGOCI	147
Pirateria i defensa	147
Discrepàncies, conflictes i legislació	152
CONSIDERACIONS FINALS.....	157
REFERÈNCIES DOCUMENTALS I BIBLIOGRÀFIQUES.....	163
Fonts arxivístiques.....	163
Bibliografia	165

Presentació

Teniu a les mans el fruit d'un treball que, com a l'autora, hem vist créixer al llarg dels darrers anys —primer, en forma de conferències i, finalment, de publicació.

L'obra de la Judit Vidal versa sobre un dels pobles més identificats del terme de Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant, l'Almadrava. La doctora Vidal ens recorda els seus orígens comparables a la d'altres pobles similars de la península Ibèrica i de la resta de la Mediterrània que porten el mateix nom des de l'antiguitat clàssica, però, en aquest cas, circumscrit al nostre entorn.

Més enllà de fer referència als seus orígens, l'obra ens permet conèixer l'evolució de l'Almadrava fins als temps més contemporanis, tot passant per unes èpoques d'espendor en els segles XVI i XVII i d'altres de menys pròsperes. Especialment detallada és l'explicació de les feines i dels estris emprats en l'art de la pesca amb almadraves, que a molts dels seus descendents els evocarà temps passats en què els seus ancestres encara es dedicaven a aquesta pràctica. D'igual manera és destacable l'èmfasi que es realitza al llarg del treball en l'impacte econòmic que representava aquesta activitat per al territori i els seus pobladors.

Amb la publicació d'aquesta obra també es contribueix a completar l'aproximació de la història local dels diversos nuclis de població del nostre terme. I, una vegada més, la publicació d'aquest estudi s'ha de convertir en un referent de la història local i un motiu per esperonar els historiadors del nostre territori a continuar enriquir-nos amb la realització de treballs com el que aquí es presenta.

Voldria felicitar l'autora pel rigor documental, per l'estructura del treball i la claredat en l'exposició que ens permeten acostar-nos amb facilitat al context històric i a la pràctica que es desenvolupava en les almadraves.

Vull felicitar molt efusivament la seva autora, na Judit Vidal, per la seva perseverança i l'esforç per convertir part de la seva recerca en aquesta publicació. Felicitació que faig extensiva al seu mentor, el doctor Josep Fàbregas, el qual també hem tingut oportunitat de conèixer i reconèixer des de la seva ves-

sant de professor del Departament d'Història de la Universitat Rovira i Virgili i com a responsable del Campus Extens de la URV a Reus.

Finalment, volem agrair, una vegada més, el treball del Consell Editorial per la contribució a centrar els treballs objecte de publicació i a l'Àrea de Cultura pels seus esforços per aconseguir la publicació que ens permetrà conèixer millor el nostre passat i enriquir el patrimoni col·lectiu.

Gaudiu amb la lectura de l'Almadrava en el passat per comprendre millor la seva realitat i el seu esdevenir.

ALFONS GARCIA

Alcalde de Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant

Pròleg

L'Hospitalet de l'Infant és una localitat que als darrers anys, gràcies a l'interès de les seves autoritats, ha donat un fort impuls a la recerca del seu passat. De tota manera, des de la meua percepció d'historiador modernista, considerava que en les seves publicacions hi havia un buit en aquest període de la seva història, que finalment queda saldat amb aquest llibre. Judit Vidal Bonavila és part fonamental perquè sigui així.

L'Hospitalet de l'Infant i el seu proper coll de Balaguer tenen un llarg recorregut en els esdeveniments històrics, començant pel seu protagonisme a l'edat mitjana —com a seu de l'Hospital— i seguint per la resta d'èpoques. No hem d'oblidar que en el seu castell hi van combatre exèrcits en tots els períodes, però en el seu currículum quedava un episodi que encara es recorda pel nom d'una platja, la de l'Almadrava, i és que en aquest indret, en una època ja llunyana, s'hi va instal·lar una indústria pesquera destinada a la captura de tonyines.

El llibre que ens presenta Judit Vidal mostra una de les etapes més interessants de la història de l'Hospitalet i sortosament no va de guerres, almenys militars no. En tot cas, d'interessos sí, perquè com ens explica molt bé la seva autora l'almadrava devia generar unes bones rendes, cosa que la va convertir en un negoci força golós per a les institucions presents al territori.

Amb aquest lliurament, Judit Vidal no només il·lustra una pàgina del passat de l'Hospitalet, també ho fa amb les almadraves catalanes, amb les mediterrànies i amb les peninsulars, perquè la pesca, en general, no ha estat un referent dins els estudis historiogràfics i el seu treball, resultat d'una esplèndida tesi doctoral, ha permès donar-li més visibilitat.

És important destacar la cronologia que abraça, centrada en els segles XVI i XVII, tot i que en cap moment oblida els antecedents i les èpoques posteriors, per arribar fins a mitjan segle passat. Això permet tenir una visió global de la riquesa que una empresa d'aquestes característiques va poder generar al territori. És necessari referir-nos a la cronologia perquè els primers decennis de l'època moderna són especialment difícils pel que fa a la localització, disponibilitat i consulta de documentació històrica, generalment més assequible en períodes posteriors.

Al llarg de set capítols i unes conclusions Judit Vidal ens mostra com es practicava aquesta pesca. Abans d'endinsar-nos a l'almadrava de l'Hospitalet, situa aquestes instal·lacions a la Mediterrània occidental, en l'espai i en el temps; des de l'època clàssica fins a la contemporaneïtat, tot incloent algunes pesqueries andaluses ubicades a l'Atlàntic més proper. Més endavant ens parla de les tonyines, de com eren, quines mesures tenien i què se'n podia aprofitar —gairebé tot—, dels itineraris que seguien, fonamentals per poder-les capturar en aquest tipus de pesca; també es refereix a la tipologia de les almadraves, molt important perquè aquesta pràctica va evolucionar moltíssim al llarg dels segles, per tal de buscar una major rendibilitat. També incideix en els estris que s'empraven per capturar-les i per preparar-les per al consum; ens descriu les parts que constituïen l'almadrava, la tipologia de barques que hi intervenien, les característiques de les xarxes i algunes de les activitats paral·leles imprescindibles per a la seva comercialització, com per exemple les salines. És a dir, com aquell qui no vol, aprenem un interessant vocabulari vinculat a aquesta indústria.

La història de l'almadrava de l'Hospitalet de l'Infant no comença fins al capítol 4, però val la pena encetar la lectura des del primer, ja que assaborirem millor el llibre i ens situarem en el complex entramat d'aquesta activitat. Per què suscita tant d'interès aquesta almadrava? Judit Vidal ens ho diu només començar l'apartat: per la seva antiguitat, per la continuïtat històrica i per funcionar amb la tècnica de *monteleva*; per tot plegat es va convertir en la més destacada del Principat. En la recerca, ha pogut esbrinar els possibles llocs on es podien situar les xarxes; a tots ens agrada fer volar la imaginació i, situant-nos davant el mar, conjecturar per on es devien moure els pescadors; l'almadrava era quelcom més que el bocí de mar on es pescava. L'almadrava generava al seu voltant tota una activitat complementària que permetia netejar, salar i finalment comercialitzar el peix. Això significa que als voltants de l'Hospitalet s'alçaven els edificis que permetien convertir la tonyina en quelcom comestible i novament podem imaginar com devia ser el dia a dia en aquest indret, fa tres segles.

Després d'analitzar la documentació trobada, Judit Vidal ha pogut conèixer de quines construccions es tractava, els estris imprescindibles per a la pesca i l'element humà. L'almadrava s'organitzava amb unes tasques molt concretes; tant si feinejava al mar com si ho feia a terra cada operari tenia una funció i responsabilitats específiques i l'èxit de les captures i la posterior comercialització depenia de la bona coordinació i solidaritat dels protagonistes.

Si bé algun d'aquests aspectes s'ha hagut d'estudiar a partir d'altres pesqueries, en canvi, la documentació econòmica ha permès donar resposta a aquelles preguntes que ens fem els profans en la matèria i que no sempre podem con-

firmar: quina quantitat de tonyina es pescava?, què se'n feia de la tonyina capturada?, se salava o es venia fresca?, on es venia?, es comercialitzava a peu de platja o s'exportava a altres localitats de l'interior?, quins guanys significava?, quines despeses comportava?, qui percebia els beneficis? Són assumptes que trobarem en aquesta publicació.

Com hem dit a l'inici d'aquest escrit, aquesta activitat pesquera devia generar força guanys; per tant, els interessos que es movien eren molts, els beneficiaris eren el ducs de Cardona, senyors del territori, i l'estament eclesiàstic, que en percebia el delme. Podem veure que, perquè sigui més entenedor, aquestes dades estan acompanyades de taules i gràfics i per il·lustrar i fer més comprensible el text no hi falten imatges, plànols i croquis, així com un glossari que facilita el coneixement d'un llenguatge de pesca, molt específic, com és el de l'almadrava.

Realitzar un estudi d'aquest tipus ha significat treballar un enorme volum documental, que prèviament s'ha hagut de localitzar. En el cas concret d'aquesta publicació Judit Vidal ha consultat un ampli ventall d'arxius, locals, nacionals i internacionals, en els quals ha demostrat la seva capacitat per extreure la informació més adequada i una enorme capacitat de síntesi. En la relació hi tenim: Arxiu de la Corona d'Aragó a Barcelona, Arxiu del Regne de València, Archivio di Stato di Cagliari, Archivio di Stato di Palermo, Archivio di Stato di Sassari, Archivio di Stato di Trapani, Archivio di Stato di Torino, Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, Archivio Pallavicini di Genova, Archivo de la Casa Ducal de Medinaceli de Sevilla, Arxiu de la Fundació Bancaixa de Sogorb, Arxiu de Poblet, Arxiu Comarcal del Priorat de Falset, Arxiu Municipal de Castelló d'Empúries, Arxiu Comarcal del Baix Camp de Reus, Centre de Documentació per a l'Estudi de la Pesca de Palamós, Arxiu Parroquial de Pratedip i Arxiu Parroquial de l'Hospitalet de l'Infant. Com podem apreciar, el seu ha estat un llarg pelegrinatge que ha donat com a resultat aquesta publicació que tenim damunt la taula.

En algun moment l'autora es lamenta de la discontinuïtat de les sèries documentals. Certament, no sempre els investigadors o les investigadores disposen de tot allò que seria desitjable per poder donar resposta als seus interrogants; el mal estat dels documents o la seva desaparició són factors força habituals, però és en situacions com aquestes quan s'aprecia la capacitat de l'estudiós per trobar solucions sense que el contingut se'n ressentí.

Com a conclusió, en general, ens trobem davant un llibre d'extraordinari interès per a la història de la pesca, que permetrà als historiadors aprofundir en una activitat tan complexa com va ser la captura de tonyines. En particular, per als vandellossencs i hospitalencs ha de significar redescobrir un món fins ara ocult entre milers de documents arxivats i notes bibliogràfiques. Aquesta

ha estat la tasca de Judit Vidal, però és una feina inconclusa; caldria seguir les recomanacions de l'autora i, si ella ha tret a la llum unes dades que testimonien aquest passat acreditat, ara caldria desensorrar els indrets que el van protagonitzar i recuperar-lo materialment.

JOSEP FÀBREGAS ROIG
Universitat Rovira i Virgili

Introducció

El mar Mediterrani ha estat sempre una font de recursos; un indret de trobada i d'intercanvis entre pobles i cultures, que n'han sabut treure rendiment. Un clar exemple n'és la pesca de la tonyina a partir de les almadraves. Aquesta tècnica de pesca es remunta a l'època dels fenicis, que ja la van expandir al llarg de les costes mediterrànies i de l'estret de Gibraltar. Al llarg dels segles, amb certs moments d'esplendor i de decadència, ha anat evolucionant fins a arribar als nostres dies. Uns tres mil anys d'història que han forjat la cultura marítima de molts indrets, però amb graus d'incidència diferents.

Al litoral català la pesca i el consum de peix ha format part de les dietes de tots els pobles que l'han habitat. Això ha comportat que s'aprofitessin una gran varietat de peixos obtinguts per arts de pesca molt variats, cosa que ha contribuït a un llegat complex. Les almadraves també formen part d'aquest còmput, tot i que aquí van haver de lluitar per fer-se un lloc dins l'escena de la pesca catalana, a diferència d'altres regions on van monopolitzar bona part dels contractes.

La pesca de la tonyina és atractiva perquè representa un paradigma de la capacitat dels homes de controlar el medi que els envolta. Demostra les aptituds físiques i intel·lectuals per apoderar-se i aprofitar els recursos econòmics de l'entorn, tot convertint-los en un factor de construcció sociocultural. A partir dels inicis del segle XVI i al llarg de tot el XVII, les almadraves van representar un dels principals motors econòmics de les zones costaneres. L'activitat va comportar també una especial forma d'organització social i administrativa del territori. Va influir directament en el comerç mediterrani i en el desenvolupament de múltiples negocis adjacents, malgrat que a vegades es veien perjudicades per les guerres i la pirateria. Si l'almadrava resultava rendible, podia arribar a tenir alts beneficis, amb superàvits que duplicaven les inversions; durant la campanya de pesca les més grans podien mobilitzar una població de fins a dos mil treballadors. Així, esdevenia un aspecte clau de l'economia i de la societat costanera.

Almadrava, en el concepte més tècnic, és un entramat de xarxes teixides d'espart o de cànem, que es deixaven calades al fons marí. Estava pensada per-

què principalment les tonyines, amb altres peixos, hi quedessin atrapats. Amb el temps, *almadrava* ha acabat designant tot el conjunt d'estructures d'ús dels pescadors i tota la seva gestió: torres, saladors, magatzems, botiges, cases, etc. De retruc, el terme s'ha anat generalitzant i ha passat a identificar la platja i els barris mariners, que, en alguns llocs, és el que ha perdurat fins avui dia. Etimològicament, diversos autors han qüestionat l'origen del mot. Antonio Sañez Reguart en el seu *Diccionario histórico de los artes de pesca nacional* (1789),¹ a partir de les idees del pare Martín Sarmiento² pensava que, malgrat començar per "AL", no era necessàriament un mot d'origen àrab, sinó que derivava del llatí "MATTA" —conjunt de teixits de jonques i herbes—, i que els àrabs únicament hi havien afegit l'article "al". Altres autors, com Pedro de Alcalá, en el *Diccionario de la lengua castellana*, el consideraven un mot àrab compost per l'article "al" i el vocable "MADRAR", que indicava aquesta tipologia de pesca. Per contra, autors més recents, com el filòleg Joan Coromines, defensen clarament l'origen àrab de la paraula.³

Per a mi, *almadrava*, des de petita, només era el nom d'una platja on anava amb la meva família quan estiuiejava a Pratdip. L'*almadrava* va ser un concepte que va començar a aparèixer en un seguit de documents antics "compte de l'*almadrava* del Hospital del Infant", mentre regirava el fons de la baronia d'Entença, en els inicis del que havia de ser la meva tesi doctoral. Ara *almadrava*, per a mi, significa quatre anys de recerca doctoral; és sinònim de múltiples viatges a arxius i biblioteques, de milers de documents digitalitzats i de moltes hores d'estudi, però també significa visites a diverses platges: fotografiant antigues estructures i imaginant la vida de les persones que hi van viure i treballar amb gran esforç. Persones per a les quals el mar no va ser un element de lleure com ho pot ser ara, sinó la seva font de recursos, de supervivència en un escenari perillós i molt exigent.

L'*almadrava* de l'Hospitalet de l'Infant representa el punt de partida de la meva recerca doctoral; a més, relacionada, en certa manera, amb records d'infantesa. Tot i així, no és l'estima que pugui tenir per aquesta el que em permet la llicència de presentar-la com una de les *almadraves* més importants que van funcionar en el nostre territori. L'*almadrava* calada al coll de Balaguer va tenir

---

¹ SAÑEZ REGUART, ANTONIO: *Diccionario histórico de los artes de la pesca nacional*. Madrid: Maxtor, 2009, p. 6-7.

² SARMIENTO, MARTÍN: *De los atunes y de sus transformaciones sobre la decadencia de las almadrabas y sobre los medios para restituirlos*. Madrid: Real Academia de la Historia, 1757. El 1757 Martín Sarmiento va elaborar una dissertació sobre les *almadraves*, que va dedicar al duc de Medina Sidonia.

³ COROMINES, JOAN: *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, vol. I. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1980, p. 208-209.

el seu paper dins el context de les almadraves de la Corona d'Aragó, amb uns rendiments similars a les d'altres zones del llevant peninsular, fins i tot comparable amb algunes de les calades en les illes de Sicília i Sardenya.

Va funcionar des de finals del segle XVI fins a mitjan segle passat. Tot i així, en aquest estudi es presenta sobretot la part més desconeguda d'aquesta almadrava, que són els seus orígens. Uns inicis que havien quedat en l'oblit i eclipsats pel record de la pesca en la seva última etapa, quan es va situar al cap de Terme, en l'actual platja de l'Almadrava. Allí es va formar un nucli de població que també porta el mateix nom i on encara hi resten persones que van veure, o com a mínim han sentit explicar, les darreres matances que s'hi van dur a terme.

Així doncs, respecte a la cronologia, es presenta el seu recorregut durant els gairebé quatre-cents anys de funcionament, però ens centrem majoritàriament en les dades disponibles per al període entre finals del segle XVI i els segles XVII i XVIII. El marc geogràfic se situa en l'àmplia zona del coll de Balaguer, o fins i tot, podríem dir que en tot el braç de costa entre Salou i l'Ametlla de Mar, ja que és on, a la pràctica, es va anar calant aquesta almadrava. A més, la rellevància d'aquesta almadrava s'emmarca dins les referències disponibles d'altres pesqueries catalanes similars que, en general, són encara més escasses i fragmentàries.

Catalunya disposava de pocs estudis complets entorn de les almadraves dels segles XVI-XVII, però durant aquesta recerca s'han localitzat diversos documents que han facilitat l'anàlisi i han permès confirmar la importància que van tenir. En el conjunt de territoris de la Corona d'Aragó, el Principat de Catalunya va ser on el negoci de les almadraves va tenir una presència més modesta. Alhora, en els estudis precedents, també era la part menys treballada. Així, a pesar de la dispersió documental, l'estudi de l'almadrava de l'Hospitalet de l'Infant ha proporcionat una informació crucial per al coneixement de les almadraves catalanes i la seva comparació amb les d'altres territoris mediterranis.

La base de l'estudi s'ha localitzat en els fons dels ducs de Cardona, a la secció d'Entença, on es conserva la documentació més antiga de l'almadrava de l'Hospitalet de l'Infant. El contingut està força fragmentat i s'ha perdut bona part de la informació generada. Actualment conté tres llibres de comptes, dels quals únicament en tenim un amb dades completes. Gràcies als memorials dels plets que els ducs de Cardona van tenir amb la monarquia i l'Església, verifiquem a partir de quin any es va establir i coneixem el total de producció de tonyina de l'any 1595. També es conserven dades de 1602, en què cal destacar la informació que proporciona la procedència dels compradors de tonyina, que van acudir a l'Hospitalet aquell any, cosa que ha permès estudiar l'abast territorial del comerç. Al llarg del segle XVII les dades disponibles provenen majoritàriament

de l'arxiu de Protocols notarials de Barcelona, que ens permeten conèixer les companyies comercials que la van gestionar.

En el transcurs d'aquesta recerca he d'agrair, en primer lloc, l'enorme esforç del meu director de tesi, el professor Josep Fàbregas Roig, el qual em va guiar en els primer passos per endinsar-me en aquesta temàtica i em va acompanyar fins a convertir-la en la meva tesi doctoral. També dec un reconeixement a aquelles persones que coneixen en detall el terreny, especialment Alfons Tejero i Marc Soler, que a més m'han facilitat dades i informació útil per complementar la recerca. M'han ajudat a conèixer i localitzar les estructures de la platja del Torn i documents com el cens de l'Almadrava de 1935-1936, a més de diverses fotografies de les darreres dècades de funcionament cedides per Lluís Núñez Lleó i Benjamín Reixach. Igualment he d'agrair el suport i la col·laboració a l'Alfons Garrido, d'una banda des de Documare i el Museu de la Pesca de Palamós però també pel seu estudi de l'almadrava del cap de Terme, que em va facilitar junt amb fragments de les entrevistes a Lluís Brull, Àngela Llorca i Salvador Arbó, entre altres —tots ells testimonis dels últims anys de l'almadrava que ens ocupa.

Amb la publicació d'aquest llibre es pretén donar rellevància a la llarga tradició pesquera amb la tècnica de les almadraves a les costes de l'Hospitalet de l'infant, però alhora, és una manera de buscar un reconeixement a una part de la història fins ara oblidada. Calia reivindicar la platja del Torn com l'indret que es va escollir com el punt ideal per començar a provar aquesta tècnica a les costes catalanes i on, fins aquest moment, tenim la referència més antiga d'una almadrava de *monteleva* a Catalunya. Un espai que conserva certs vestigis de l'activitat que s'hi va dur a terme, però que a dia d'avui encara no ha estat declarat com a jaciment arqueològic i cal reivindicar que ho sigui. Divulgar la importància d'aquest espai ha de servir per mirar de conservar les tènues restes que s'hi han preservat, a pesar de la construcció de la carretera que arriba a la platja, i procurar que l'activitat turística actual no les faci desaparèixer per complet.

Localització geogràfica de les pesqueres al Mediterrani

La geografia ha condicionat diversos llocs aptes per a unes determinades tècniques de pesca; no tots els sistemes s'han desenvolupat de la mateixa manera a tot el territori, en bona part pel fet que cada tipologia o art de pesca està relacionat amb unes espècies marines i aquestes a un entorn característic. És evident que la situació privilegiada de la Península, orientada tant a l'Atlàntic com al Mediterrani, justifica aquesta àmplia varietat d'espècies i arts.

De totes aquestes tècniques, cal destacar-ne la pesca del sardinal, que va tenir el seu protagonisme a la vessant mediterrània. Des del sud de França el sistema es va introduir a Catalunya, on es va convertir en un negoci impor-